

LITERATORUL

Ăpare Duminică

— Duminică, 21 Iuliu 1880 —

Abonamentul: pe trei luni 4 lei, pe șase luni 8 lei.— Anunțurile: pe pagina 15 și 16 linia 50 b
Serisoriile nefrauctate se refuză. Administrația Strada Stirbey-Yodă, 9.

SUMARUL: Castelul, poezie — Curs de analiză critică: II Logica Poeziei de Al. A. Macedouski
— Studii Literare VI Adevărul și Originalitatea în Literatură—Revista științelor Istorice I Istoria pro-
gresului de B. Florescu — Serbările din Belgia, de Francise Nizet.

CASTELUL

BCU Cluj / Central Library Cluj

Castelul în ruine se nalță pe colină
Clontitele lui turnuri pe șanțuri se inclină
Și armăria vechie sculptată pe fronton
S'a negrit la vânturi, iar picături de apă
Scăpând din nori într'una o șterge și o sapă:
Un leu a rămas încă și colful de Baron!

Subt bolțile deșerte păiajenul își țese
Subțirea lui dantelă din fire lungi și dese;
Căminul de faiență e rece... — Pe pereți
Abia se țin icl-colo, din cuic se nu cadă
Portretele antice din timpuri de cruciadă
Uitându-se prin sală cu ochii lor semeți!

Un biet vetaf de curte bătrân ca vremea vechie,
Legende curioase îți spune la urechie:
El a slujit strămoșii Baronilor de azi...
El a văzut Castelul în plina lui splendoare:
Trăit în alte zile, l'a încălzit alt soare!...
Răchitele de astăzi p'atuncea erau brazii!

De-ar fi să'l crezi, adesea când luna prin fereastră
 Imbracă 'n aur zidul cu raza ei măicastră,
 Și 'n bronz bate-orologul de două-spre-zece-ori,
 În ultima bătaie a miezului de noapte,
 Prin săli, pe scări, prin curte, s'aud confuze șoapte,
 Și scutieri, în mână, țin cai rînchezători!

I s'a nântemplat asemeni, în sala de sərbare,
 Să vadă subț cămine că arde focul mare,
 Și nobilele chipuri, din cadre coborînd,
 Să și scuture dantela manșetelor, de praful
 Pe care l'a pus timpul și l'a lăsat vătăful,
 Să vie să se uite în ochii lui pe rînd!

Ca să'i impace 'ndată șcia să facă scuze
 Și 'i mulțumeau stăpînii mișcînd încet din buze;
 Apoi subț polecandrul din mijloc s'așezau,
 Și înprejurul mesei cîcneau cupele goale;
 Băieții cei de casă le dau încren cocoale
 Cu umbre de bucate din care nu mînceau!

Vătăful spune multe, și sunt două portrete
 În care s'ascund două ș'aceleași mari secrete...
 Când el ți le arată îl vezi induioșat,
 Într'unul, e un tîner cu visătoare față,
 Frumos ca Poezia, subț blonda lui mustață,
 Și infocat subț ochiu'i a lene aplecat!

Ca Romeo el poartă mantaua consacrată,
 Din umeri, căzînd scurtă, pe talia'i bogată,
 Și strîns lipit pe pulpe tricoul cenușiu
 Îi arcuiește mușchii energicelor forme:
 Ai crede că jugravul a vrut ca să 'l transforme
 Pe pânza fără suflet, din ânger, în om viu!

Alături se arată pe fundul cadrei sale
 O feie ale cărei conture ideale
 Subț valuri de dantelă dispar ca subț un nor,
 Și dacă subț pleope, o rază amoroasă
 N'ar fi ca să se joace pe fața'i vaporosă,
 Ai crede-o nălucire, — un vis amăgitor.

Legenda povestește că 'n nopțile mai sumbre
 Să 'nsuflețesc pe pânză ș'acele donce umbre
 Și chiar vetaful spune, că este cunoscut,
 Din sala cea tăcută, că 'n taină 'mbrățișate,
 Străbat prin coridoare și ies pe 'nfurișate,
 In curte 'ncălecându-și fugarul nevăzut!

Născute 'n alte timpuri, nutrind altă iubire,
 Apar ca o schinteie și trec ca o zimbire,
 Și când in zori de ziuă se reintorc, — le vezi
 Mai palide ca luna că 'și iau in cadre locul;
 Pe buze li se stinge și zimbetul și focul
 Și 'n răsărit de soare legenda n'o mai crezi!

Castelul are multe povești ce te minună
 Dar castelanul de-astă-zil le crede o mincună
 Și când il ved strămoșil in catifea 'mbrăcați,
 Roșesc din înălțimea portretelor auguste,
 De redengota neagră cu mânecă înguste
 A celui care 'și zice nepot de Cruciati!

Iar timpul care vecinic clădirile le sapă
 Apasă peste turnuri, le 'nclină și le crapă
 Si 'ntinde pe creneluri, pe ziduri și pe porți
 Din muschiul de păragină o țesătură fină
 Subt care se ascunde trecutul in ruină
 Precum s'ascunde 'n frunze locașul celor morți!

Al. A. Macedonski.

Curs de Analiză Critică

II.

DESPRE LOGICA POEZIEI

De sigur că citindu-se acest titlu, ori-cine, se va întreba, dacă poezia compoartă o logică deosebită de a prozei, și vom stabili de aceea imediat, un lucru pe care, cărturarii noștri, ar fi trebuit de mult să-l stabilească și anume că proza se conduce după o logică, și poezia după alta. Din cursul acestei scrieri se va putea vedea dar, cât de mare lacună există in această privința in literatura noastră. Ne vom sili s'o facem să dispară și vom ajunge ast-fel cu încetul, a face să se convingă chiar cei diametralmente opuși cu

școala noastră, că este ridicol a se judeca valoarea unei poezii de cel d'ântăia spărietor de hârtia. Pentru a se critica, și prin critică înțelegem a se analiza, trebuiește ca mai înainte de ori-ce, să se aibă în vedere că poezia își are logica ei a parte.

Câți din domniile noștrii critici știu aceasta? Câți au avut această regulă în vedere de câte ori au luat condeiul?... Răposatul Laeștiu era un critic bun dar superficial; d. Maiorescu, are un gust poetic greoi; d. Hăjdău mușcă dar nu aprofundează, și pînă și chiar dintre amicii ai noștrii, vedem pe unii sacrificînd mai adesea prea mult spiritul și prea puțin fondul.

În asemenea condițiuni, este natural a se vedea pe fie-care zi, luându-se condeiul criticii în mână pînă chiar și de cei mai nedibaci. Publicul înmărmurit sub un asemenea potop de cerneală începe să reclame. A'î desmetici e greu; însă ca revistă literară această încercare cade în sarcina noastră.

Logica după care se conduce poezia joacă în adevăr într'o analiză critică cel mai important rol. Aplicați prozei, o asemenea logică, — proza devine îndată nelogică. Aplicați poeziei logica după care se conduce proza, — poezia poate fi logică, dar nu mai e poezie. Prin acest fapt însuși, ați omorît'o, și din momentul ce într'o critică nu se face o asemenea deosebire, poezia cea mai logică ca poezie, devine cea mai nelogică, judecată din punctul de vedere al prozei.

S'a zis și s'a crezut pînă acuma că a scrie poezie e greu și că a scrie versuri e ușor. Această premisă ni se pare falsă: Pentru a scrie versuri este tot atât de greu ca și pentru a scrie poezie, de oare-ce atât versuri cât și poezia se conduc după niște anume reguli. Pentru a scrie versuri trebuie ca cineva să fie deplin stăpîn peste limbă și să cunoască în mod amănunțit toată armonia sau toată nearmonia ce rezultă din întocmirea literilor în cuvinte și din întreciocnirea acelor litere și cuvinte între ele. Scara alfabetică considerată din acest punct de vedere constituie o adevărată scară muzicală și *Arta Versurilor* nu este nici mai mult nici mai puțin de cât *Arta Muzicii*. A scrie poezie, însemnează de asemenea a te conduce după niște anume reguli. Cu alte cuvinte, poezia este înlănțuirea ideilor, într'un mod mai înfrumusețat de cât modul întrebuițat spre acest scop în proză. Din aceasta, rezultă negreșit și faptul că logica poeziei trebuie să difere cu desăvîrșire de a prozei. O poezie este prozaică când modul de exprimare logică a ideilor nu diferă de acela al prozei. Atât criticii cât și poezii trebuie să țină socoteala de aceasta.

«Era o noapte nebună» a zis un tîner dintre cunoscuții mei în șirul unei bucați de versuri puțin nemerită, și toți, s'au grăbit a critica, nu însăși fondul și forma acelei bucați de versuri, ci expresiunea citată, în-

vectivând pe bietul autor în toate felurile. — Cum?... *O noapte nebună!* 'și-au zis ei. Dar poate să fie ceva mai absurd de cât aceasta? Nebunia mai mare nici nu s'a văzut! etc. etc.

La prima aparență, sunt puțini, precum presupunem, cari s'au nu dea dreptate criticilor în contra autorului.

Ei bine, adevărul, cu toate aceste, este alt-fel, și acei cari n'au nici dreptate, nici simț poetic sunt criticii.

Din punctul de vedere al logice¹ aplicată prozei acel care n'ar avea dreptate e autorul; — din punctul de vedere însă al logice² ce regisează poezia, tot ce autorul a scris mai poetic și mai ales, este acel emistih. Fără a cugeta, și prin instinct poate, s'a ridicat prin acea expresiune la înălțimea cutezătoarelor trăsături de maestru.

Cine va tăgădui că a zice în Franțuzește:

„C'était une folle nuit“

Ar fi, un ce nepermis?

Acei cari judecă cu ușurință, zimbesc deja pentru că Ignoranței trebuie să 'i se puie în tot d'auna punctele pe i! Hazul ce'l voi face, nu va fi însă de lungă durată, de oare-ce, am adunat atâtea arme convingătoare, în cât vor trebui să'și plece fruntea dinaintea lor.

Înainte de a întrebuița pe cele de căpeteniă, fie-ne permis a ne întreba de ce nu este logic, după dumnealor, a se zice: *„Era o noapte nebună.“*

Răspunsul le va fi lesnicios.

— Această expresiune, e absurdă, vor striga sbîrlindu-se, de oare-ce noaptea poate să fie întunecoasă sau luminoasă dar nebună, nu.

Pentru a 'i sdrobi răspunsul nostru este însă mult mai lesnicios de cât al dumnealor, căci:

După cum, nu poate fi, *„o noapte nebună,“* tot așa nu poate să fie *„o frunte înorată,“* *„o inimă sângerândă,“* *„buzes de flăcări,“* *„ochi de peruzele sau de azur,“* *„un păr de aur,“* *„o lună cu raze de argint,“* inima femeii, *„un cuib de amor și de otravă“* și așa mai încolo, pentru cuvântul că *fruntea poate să fie încrețită dar înorată nu și înorat poate să fie numai cerul; buzele pot fi arzătoare, dar nu pot fi de flăcări; ochii pot să aibă culoarea peruzelor sau a azurului dar nu pot fi de peruzele, nici de azur; inima femeii, nu poate fi un cuib de oare-ce nu este de cât un organ; și în fine luna, poate să aibă raze albe cum e argintul, dar nu raze de argint.*

Cu toate aceste, nimeni nu protestează, și pe drept cuvânt. Dacă cineva ar voi să excludă din poezie, asemenea expresiuni, cu totul nelogice în proză, atuncea poezia ar deveni proză și totul ar fi zis.

Aceasta este atât de adevărat, în cât s'au găsit geniuri mari, cari, se

fi cutezat și mai mult. Cum-că era o noapte nebulă, nu e nimic. Cine nu 'și aduce aminte de nopțile nebune ale frumoasei sale adolescenți?... Plâng și pe acel carii le-au uitat și pe acel carii nu le-au avut!

A fi poet însemnează a fi poet, și logica poeziei este, dacă ne putem exprima astfel, *nelogică într'un mod sublim*.

Ca dovada în sprijinul afirmațiilor noastre, să deschidem pe Dante; Eată ce găsim în diferite locuri ale poemului său: *Divina Comediă*.

„Soarele care tace;” „un loc mut de lumină” o lumină *răgușită*;” aceste sunt propriile expresii ale nemuritorului poet și ele revin adesea ori în versurile sale cu o cutezață crescândă.

Mulți vor zice în fața acestora, că Dante formează o excepție. Ca să' domirim, luăm pe Virgiliu și găsim pe: „*silentia lunae*; „și pe” *clarescunt sonitus*” cât și pe multe altele tot atât de cutezătoare, și, precum se exprimă un autor francez, un asemenea stil atât de nelogic în aparență, nu este decât o fericită preschimbare de cuvinte pe care simțurile o fac între ele. Ochiul, judecă despre sunet, zicând: „*Un sunet strălucitor*” și gitlejul, despre lumină, dicând: „*o lumină răgușită*.” Racine a zis de asemenea: „*Voiți vedea drumurile parfumate*” (*Je verrais les chemins parfumés*) și este evident că la el, simțul *vederei* a încălcat în acest vers asupra simțului odoratului. Sunt experiențe medicale, care au dovedit că un om, orb din naștere, auzind sunetul unei trâmbițe, strigă: „*Aceste sunete sunt roșii*”. În acel moment, acel om vorbea limbajul poezilor, de oare-ce *vedea prin urechi*. Sunetul era strălucitor pentru auzul său precum este de strălucitoare culoarea roșie pentru ochii noștri.

(Va urma)

Al. A. Macedonski.

STUDII LITERARE

VI

Adevărul și Originalitatea în Literatură

Adevărul și realitatea nu sunt vorbe sinonime, în literatură mai ales și în arte, al căror domeniu este adevărul nu realitatea.

Realitatea este ce există, ce cade sub simțurile noastre, ce vedem și simțim, ce există ast-fel precum 'l vedem și 'l simțim: are un caracter contingent și transitoriu. Realitatea de azi nu este cea de mâine. Realitatea este individuală, locală, temporară; adevărul,

din contra, apare spiritului nostru, cu drept sau nu, (nu atingem aci cestiunea filosofică), ca dotat de un caracter absolut. Gândirile, actele unui nebun sunt reale: aplicată unor asemeni gândiri, nu are nici un înțeles vorba de adevăr, căci va fi adevărat că un nebun vorbește, dar nu va zice nimic adevărat; va fi adevărat că un atare om a făcut cutare acțiune, dar această acțiune va putea să nu fie nici adevărată nici falsă.

Adevărul implică conformitate cu natura generală a obiectului sau a ideii. O acțiune este adevărată când este conformă legilor care duc pe om, când este naturala consecință a caracterului omului ce este sub imperiul simțimentelor ce îl domină. O gândire este adevărată, numai când este conformă cu legile generale ale omului, ale caracterului său, ale moralei, ale logicei. Adevărul este nevariabil, absolut, neprescriptibil, general, constant, permaninte.

Adevărul și frumosul sunt obiectul artei: realitatea nu trebuie de cât să servească a lămuri și a face să apară adevărul, care nu este tot-d'una aparinte, pe care realitatea îl învâluește și adesea îl năbușeste. În unele epoce, unele orizonturi ale adevărului sunt acoperite de nori, și atunci literatura pare mutilată: sunt epoce în care lipsește simțimentul formei, altele în care nu vei găsi frumusețea morală. Într'un mod istoric, aceste transformări se esplică foarte bine, mai ales prin abus. Spre exemplu, literatorii de la începutul secolului abusaseră de formă; forma pentru dênșii era totul, iar gândul era nimic. Trebuie dar o reacțiune violentă, o revoluțiune, pe care o făcu Victor Hugo. Vechia formă fu zdrobită: libertatea formei proclamată. De aci veni abusuri adesea, și de multe ori lipsa absolută de formă. Dar pe ruinele vechiului clasicism, începură a prinde rădăcinii și a se înălța forme noi care cu timpul vor ajunge la o perfecțiune absolută precum a fost în timpul lor formele cele vechi în mânele unui Corneille, unui Racine, unui Bossuet.

În general, în asemenea epoci de tranșiune și mai ales în momentul revoluțiunii, realitatea predomină, căci realitatea vine atunci a introduce viața într'o literatură sleită și lăngedă prin

abusul formei: dar literatura se depărtează atunci adesea de adevăr, mai ales în mâna autorilor care au talent, n'au geniu. Literatura în adevăr, cum zice cu dreptate Aristotele, trebuie să imite, nu să calqueze cea-ce este. Natura reală nu este alt ceva de cât punctul de plecare pentru formațiunea idealului, adică al adevărului care se formează numai în mintea geniurilor, dar care prin educațiune se poate desvolta în orî-cine.

Dacă noi, indivizii rămânem prea mult în realitate, dacă tăiem aripile gândului nostru, ne vîzînd nimic mai pre sus de realitate, nu putem ajunge la ideal. Dar putem să ne înșelăm căzînd și în excesul opus, vrînd a a sbura prea iute spre Ideal și ne ținînd socoteală de realitate. Atunci nu mai suntem adeverați, fiind că nu mai ținem în seamă realitatea, care este izvorul de unde svîcnește frumosul. Suntem atunci bizați, chimerici: aegri somnia. Ast-fel Gérard de Nerval ne povestește toate bizareriile minții sale bolnave.

Orî ce regulă suferă excepțiunii: excepțiunea la regula ce am pus sunt povestele fantastice, în care interesul și frumosul constau tocmai în violarea realității: să notăm ênsă că marele merit în povestele fantastice constă tocmai în a pleca de la realitate și a conduce pe nesimțite spiritul nostru în lumea imaginară, fantastică, fără ca să putem chiar marca momentul în care spiritul nostru a părăsit tîrîmul real pentru a se avînta în spațiile nefinite ale imaginațiunii.

Trebuie dar ca un autor să studieze omul și natura timpului său: nu prin eclectism sau generalisațiune ne înălțăm către ideal. E destul ca ideea frumosului să se deștepte în noi; nu e necesitate de a vedea toate amănuntele: ast-fel pictorul nu copiază modelul său ci se inspiră de dînsul, și portretele sale sunt mai adevărate de cât natura însă-și.

O operă literară trebuie să aibă data sa, să fie produsul timpului în care trăește autorul, dar trebuie êncă să fie umană, să poată fi priimită orî unde sunt oameni, să încante în tot timpul orî-ce om pe atît mai mult pe cât el o va examina mai mult.

Sacuntala este o dramă de tot indiană, dar înși-ne nouă ne pare frumoasă.

Ea în adevăr nu ne pare versimilă la primul aspect, dar

Le vrai peut quelquefois n'être pas vraisemblable.

Pe cât o studiăm mai de aproape, pe atât ne pare mai adevărată și mai frumoasă. Secolurile cele mai adevărate sunt acele în operele căror găsim mai multe amănunte adevărate despre omenire, de cât despre omul particular. René, Werther și Lara, orî care să fie geniul autorilor lor, sunt mai mult isvorite din starea spiritelor de la începutul secolului nostru de cât adevărate într'un mod general; pe cât mergem, pe atât se micșorează interesul ce presintă lectorilor aceste personaje de care o generațiune întreagă s'a înebunit.

Teatrul e merit a fi absoluta represintațiune a adevărului: nu poate un autor să aibă acțiune asupra unui auditoriū de cât punându-se în contact cu dēnsul prin ideile sale cele mai universal priimate, cele mai umane. De vrea să reușească un autor, trebuie să se ferească de a urma spiritul său particular, ci să învăluiască în forma comună adevărul absolut. Astfel, prin fond, și nu prin formă, care este antică, este un modern poetul Racine. A. Dumas fiu nu reușește din contra de cât violând regulele de prudență puse mai sus: dar o fericită îndrāsneală nu constituie o autoritate; publicul frances nu permite altor autori ceea ce nu suferă de la Dumas de cât cu greutate și protestațiuni zilnice.

A fi original este a nu avea model, este a vedea primul un adevăr nou, sau o nouă față a adevărului. Un om face o remarcă nouă; dacă o trage din propriul său fond, este original absolut; este original pentru patria sea numai, dacă o împrumută unei alte țeri. Jean Jacques și Bernandin de Saint-Pierre aū fost originali, inspirând timpul lor simțimēntul și amorul naturei.

O literatură nu este nici-o-dată complectă: sunt curente de idei și simțimēnte. Pōte un autor să fie original combătēnd tocmai acest curent. Este mult mai greu de a fi original într'un secol mare care cunoaște mai multe adevăruri generale de cât oricare altul. In asemenea epoci este cine-va original prin formă sau chiar prin personalitate ca La Fontaine.

Nu trebuie să caute a fi original un autor care trăește într'un secol adevărat, căci n'ar putea fi original de cât încetând de a fi adevărat.

Nu trebuie să abuze cine-va de originalitate, căci ar cădea atunci în spiritul de sistem, cel mai funest literaturii.

B. Florescu.

Revista Sciințelor istorice

I.

Istoria progresului

În aceste reviste ne propunem de a pune sub ochii publicului cestiuni istorice, tratând când un subiect, când altul, ca cititorul să poată cu încetul fi pus în pozițiune de a ști toate cestiunile ce se desbat între învățați.

Vom trata azi cestiunea împărțirii istoriei. Istoria se împarte în general în istoria antică, istoria evului de mijloc și istoria modernă. Nimic mai fals de cât această împărțire. Omenirea poate fi privită ca un singur om care tot înaintează în vârstă, fără a îmbătrâni. Am arătat altă dată în „România Liberă” că este azi demonstrat că omul a trecut prin aceleași faze morale în țări de tot diferite, și că aceste faze constituiesc treptele civilizațiunii, la care ori ce neam, în condițiuni favorabile, are puterea virtuală de a ajunge cu timpul, dar la care un ajung toate, fiind întârziate de condițiuni mai puțin favorabile. Aceasta e demonstrat de Lubbock, a cărui carte am resumat-o în șapte articoli despre „Originile Civilizațiunii.” Diferința simeii condițiunilor în care trăește un neam ne explică pentru ce ele sunt tot dauna inegal puse pe scara civilizațiunii, ast-fel că vedem de o parte civilizațiunea strălucind în țări ca Francia, Anglia, Italia, și introducându-se abea în orientul Europei, pe când alte neamuri sunt cu totul înapoiate, și abea putem zice de dânsele că au eșit din starea de animalitate.

Eată o divisiune a istoriei care mi se pare mult mai logică. Dau întâi divisiunea, rezervându-mi a reveni în urmă pe fie care period.

Primul period, de sălbăticie sau al neamurilor negre.

Al doilea period, de barbarie sau al neamului turco-finesc.

Al treilea period, de nemutabilitate, sau al neamurilor cușite.

Al patrulea period, de progres neconscient sau al neamurilor vechi aryane.

Al cincilea period, de progres semi-conscient, sau al neamurilor neo-aryane.

Al șaselea period, de progres conscient, sau al secolului al XIX-lea.

Primul period: D. de Quatrefages vrea să vadă în popoarele turco-finesc

(altă dată zise turaniane) typul primitiv al omenirei, și în rasele negre numai o degenerescență a neamurilor cu pielea gălbuc. Nu ne putem uni cu această părere. Descoperirile din Egipt arată că multe neamuri semitice și aryane, într'o antichitate foarte depărtată, au imigrat în Africa nordică; grație contactului unei civilizațiuni superioare, chiar negrii s'au modificat cu încetul. Typul negrului este negrul din Guinea, și pe cât ne depărtăm din acest centru, pe atât în general vedem negrul mai schimbat. Negrul nu locuise numai în Africa; Australia e locuită de o rasă neagră. Descoperirile moderne au probat că în antichitate existau negri în Arabia. Kolii, Ghonzi din India par a fi o parte din lanțul popoarelor negre, și s'a pretins chiar că negri erau acei Miao-tseu, pe care Chinezii i-au găsit și care trăiesc încă în China. Unele din popoarele negre, ca Bojesmanii, abea știu a număra pînă la două; Papui, Hotentotii par chiar unor autori a fi de o formațiune anterioară formațiunii neamurilor negre.

Logica de tot neperfectă, natura de copil a negrilor, a Papuilor, a Hotentotilor, Cafrilor, Australianilor, etc, ne arată într'ăușii neamurile primitive. Azi o mare parte a eșit din starea de sălbătēcie pentru a intra în al doilea period, căci, o repetăm, nu sânt limite dezvoltării neamurilor, dacă circumstanțele sânt favorabile, și neamurile negre au fost numai întârziate. Mai toate au azi limbă de aglutinație, dar au avut la început de sigur limbă monosilabice și desemn în loc de scrisoare. Frica puterilor vătămătoare, neputința de a explica fenomenele physice au dat naștere fetișmului, adică credinței că trăește și are o putere supra-omenească peatra, arborele, soarele, etc. Ei ascult de vrăjitori. Familia dezvoltată produce tribul și absolutismul în forma sa cea mai pură. Armele sânt de piatră întēit abea cioplită.

Printre aceste triburi negre, unele de la început au progresat mai mult, altele mai puțin.

Unele tipuri dintre Gallai amintesc tipurile popoarelor siberiane, precum unele tipuri din Siberia se asemeșe cu Pieile-Roșii din America. Două mari centre de formațiune par să fi existat; unul este Kuen-lun, din care au eșit poporul „O sută de familii” pe care-l numim Chinez, și care a fost trunchiul popoarelor Corean, japoneș, și indo-chinez. Un alt centru a fost munții Altai de unde au eșit popoarele turco-finice.

Al doilea period. Extensiunea acestora caracterisă al doilea period. Ei aveau religiunea spiritelor: un progres se formase. Ei numai credeau că trăește piatra, ci că este un spirit în piatră, în plantă, în arbore, în om. De aci cultul strămoșilor, pe care este basată religiunea chineză. Neamurile sânt împărțite în triburi; absolutismul continue, dar mai paternal. China ajunge chiar la o civilizațiune ne-complectă, sui generis. Neamurile aceste sânt caracterisate prin rēșboacele de cuceriri și printr'o cruzime imensă; celor mai multe le-a lipsit spiritul de organizațiune, Rēversate și asupra Europei, în care invēțații au dat numele de mongoloid nea-

mului care au locuit-o în perioada de ghețuri, neamurile mongolice au dominat 1500 de ani după Justin asupra Asiei occidentale. Lor aparțineau popoarele metalurgice al Chalibylor, al Moschianilor, al Tibarenianilor, vechii Chaldeenii (Chardei, Carducii, Kurzii) și o parte din populațiunea primitivă a Babiloniei, Sumirii, care i-au dat scrisoarea cuneiformă, derivațiune dintr-o scrisoare ideografică. Am zis că Americanii par să se fi format în Siberia. Cu timpul ei au dat naștere la civilizațiunile necomplete ale Mexicului și ale Perului.

Al treilea period. Cu timpul se formase în platoul Palmir un trunchi omenesc mult mai perfect: rasa cușită sau semitică primitivă înlocuște pe celelalte în India, Asia occidentală, Africa. Principiul religiunii este că din rău ese binele, și din binele răul; de aci zeii buni și zeii răi; de aci ambele caractere ale religiunilor asiatice, cruzimea și voluptate. Morala este străină religiunii; o altă credință particulară Cușitilor este dogma identității de substanță între oameni, natură, animale și zei. Zeii sunt în natură și natura emană de la deșii. Pe această doctrină se bazează cea a transmigrațiunii sufletelor după moarte, a trecerii lor prin diferite corpuri de animale înainte de a se înălța la rangul de spirit și de a se perde în fine în Dumnezeu.

De aci desprețul pentru cei săraci, cei nefericiți, care sunt priviți ca ființe încă neajunse la starea celor de sus, sau căzute din această stare. De aci doctrina castelor, și religiunea condamnând o parte din popor a nu eși prin căsătorie din casta sa. Diferința între o castă și o clasă constă în interdicțiunea fie civilă, fie religioasă, de căsătorie între părțile diferite ale aceluiași popor.

De aci acel caracter de nemutabilitate al societăților Asiei occidentale. Vrajitorii barbari s'au schimbat în preoți, care s'au pus în capul societății, au fundat theocrația: Regele în Egypt e zeu, în Assyria, vicariul zeilor. Absolutismul devine de origină divină. Orî ce progres în știință este dat ca descoperit de zeii chiar de la început. Progresul fiind latent, este întârziat. Se perfecționează scrisoarea ideografică care dă sistemele sylabare, și din care Phenicianii trag alfabetul. Agricultura, civilizațiunea materială iau o mare dezvoltare. Artele își au avântul, și dau clădiri imense. Fabulele erau la început singura literatură. Pe când Phenicianii prin comerț deșteaptă Europa, Israeliții ajung la monoteism. Ideile și instituțiunile Cușite trec la Aryanii în India, și dau civilizația egiptiacă: Assyrianii și Babylonianii formează transițiunea între acest period și cel următor.

Al patrulea period. Trunchiul aryan, cel din urmă format, în Bactriana, are de principiu în religiune lupta între bine și rău, fiind religiunea pantheistă ca toate cele precedente, dar acest pantheism e mai înalt decât al trunchiurilor precedente. Din acest pantheism es brahmanismul indian, dualismul pers, polytheismul greco-roman, zamolxismul thrac, druidismul galic. Buddhismul, reformă a brahmanismului, este prima religiune basată pe morală. Neamul aryan mai perfect posedă o putere de progres nemărginită. Pe când ramura paleo-aryană merge să se desvolte civilizațiunea indiană și să resum

cu Perșii pe a Asiei occidentale, Grecii aduc lumii idea de frumos și de libertate, și sădese cu Socrate idea de dreptate. Ei concep ideea de Stat Republică (fie aristocratică cu Dorianii, fie democratică cu Ionianii), dar Statul lor se compune de un singur oraș: Ei confundă Statul cu *communa*. Una din aceste *commune*, latina Roma, supune lumea mediteraneană, și realizează ideea justului în legile sale. Reapare atunci forma absolutistă, necesară pentru lățirea civilizațiunii. Semitismul are intrare în lumea romană prin culturile lui Mithra, al Isidei, etc, apoi dă cristianismul, ale cărui origine sunt semitice (mosaism) și indiane (buddhism).

Al cincilea period. Perioadele următoare fiind mai cunoscute, ne mărginim la câteva indicațiuni. Acest period se poate împărți în 4 sub perioade:

1-a 395—987. Germanii disolvă Statul, pe când Arabii musulmanii, cu doctrina lui Mohammed, fatalistă și cu un caracter de nemutabilitate ca tot ce a produs semitismul, sunt depositarii civilizațiunii. Prima încercare de renaștere a lui Carol cel Mare. Se formează popoarele neo-latine.

2-lea 987—1453. Cruciadele infiltrează civilizațiunea în Europa, unde burghezia ajunge la forma de comună liberă în statul feudal. Clerul vrea să reinviase theocrația, în contra căreia vor a lupta împărății germanii, și care este zdrobită întâi de Filipp IV regele Franței.

În acest timp se așază Europa orientală, în care însă apar Turcii, pe când Arabii sunt goniiți din Spania.

3-lea 1453—1688. Dezvoltarea științelor și a spiritelor (Renașterea) și dezvoltarea economică (descoperirile) sunt cauzele civilizațiunii moderne.

Lupte religioase care rup cu dogmele trecutului și politice care aduc stabilirea echilibrului european. Anglia ajunge la libertate.

4-lea 1688—1789. Sub absolutismul care triumfă cu Ludovic XIV, libertatea e preparată de renașterea filosofică. Pe când Europa orientală cade sub Ruși, America se organizează sub forma de Stat federativ republican.

Al șaselea period. Europa luptă pentru echilibru în contra lui Napoleon I; Republica unitară în Franța; constituționalismul în restul Europei. Europa pășește pe calea progresului prin teoria progresului, formarea Greciei, Serbiei, României, Bulgariei, prin unitatea Italiei și a Germaniei, prin revoluțiunile din 1830 și 1848, prin dezvoltarea economică, comercială, industrială, și mai ales științifică.

B. Florescu.

Sërbările din Belgia.

Primum de la D-l François Nizet următoarea scrisoare, în care lectorii vor vedea încă o dată și nobilele simțiminte prin care Belgianii știu a-și păstra independința, și iubirea ce nutresc ei pentru Români.

Ixelles, 11 iulie 1880

D-le Director al Literatorului,

Va părea poate straniu ca eu să scriu într'o revistă curat literară lucruri care se arată că aparțin domeniului ziarelor cotidiene. Dar orî ce este mare, este literatură, este poezie, mai ales dacă tinde spre gloriificarea unui popor liber și poate servi a îmbărbăta lucrarea în toate ramurile activității omenești, a întări fidelitatea către adevăratele principii ale libertății și mândriei naționale.

Permiteți-mi dar de a convorbi câteva minute cu lectorii D-voastre, de marea serbare ce Belgia celebrează în acest moment, și de expozițiunea ei națională, splendidă iradiare a cinci-zeci de ani de neafărare și de muncă.

În 1830 Belgia zdrobea, cum de curînd a făcut și România, lanțurile cele grele ale sclaviilor. Națiunile cele mici băteau din palme, și cele mari i ziceau: Fii liberă, fii mare prin unire. Atunci toți Belgianii i se îmbrățișară, nu mai fură decît o inimă și un suflet, și și alege drept rege un principe prudente, un om onest, care nu vru a fi de cît cel d'antîi și cel mai bun dintre cetățeni, care-și puse toate silințele în a întări edificiul nostru social, a păși cu nepărținire între puternicii noștri vecini, a păstra armonia înăuntru, a dejuca intrigele din afară, în fine a respinge pericolele care puteau să-ne amenințe existența politică. Popor și Rege se iubiră și se susținură cu lealitate; amîndoi tot așa de buni patrioți, și neavînd de cît o țintă, salvarea, țaria și gloria patriei, pe cînd Regele veghina, sentinelă necoruptă, poporul lucra, studia, trafica, se îndeletnicea cu tot ce poate face corpul sănătos și virtos, spiritul luminat și solid, inima onestă și voinică: arte, științe, litere, agricultură, industrie, și comerț, toate puterile omului fură puse în mișcare, spre a pregăti era de prosperitate de care se bucură acum mica noastră țară. Moartea ne-a răpit o Regină iubită, un Rege venerat, dar soarta îmbucurătoare i-a înlocuit printr'o altă Regină și un alt Rege care seamănă cu predecesorii lor, și căror dum tot atîta iubire și venerațiune, două simțiminte care la un popor mîndru și liber sunt nisece păzitori cu mult mai siguri al ordinii și stabilității de cît ferul și sila.

Pășind în această cale a unirii, a rectitudinii morale, a unei energii neșovăitoare, am făcut, ca popor, în viață, un drum de cinci-zeci de ani de pace, de libertate, de progres. Am repurtat o întreită victorie, asupra prejudecării omenești care face pe cei mici

slavii la cei mari, dă unora totul, celor-l-altor nimica ; asupra slăbiciunii omenești care pierde inimă, și se lasă a fi strivită în picioare când se vede lipsită de mijloace și de puteri ; asupra necesității chiar care condamnă a se tîri pe cel care n'are aripă spre a sbura sus, și oprește pe insect de a-și schimba firea, de a-și părăsi firul de iarbă, spre a-și lua puternic avântul spre ceruri.

Dupe victorie fanfarale strălucite, inmurile triumfului !....

Pindar trecea prin Grecia celebrând în odele sale resunătoare popoarele și regiile pe care i încununase cu foi nemuritoare Jocurile isthmice și Olympiace. Omer eternisă triumful Elladei eroice asupra voluptoasei Troade. Virgil cântă orașul lui Marte și mărirea romană care pusese universul sub picioarele sale.

Căntecul nostru de glorie, este jubileul nostru de cinci-zeci de ani, este expozițiunea noastră națională ! Strofele noastre vibratoare este scărțiirea uneltelor, este sforăirea sonoră a mașinilor erculeane, cu peptul de oțel, cu sufletul de foc și de vapor, care se servesc de uimitoarea lor putere spre a da formă materiei și a produce minunății de artă și de bun traiu ; este alergătura sgomotoasă a locomotivelor pentru ca să nu mai fie spațiu, sunt minerale de metal, cele carbonifere, industriile, armele care ne inavuțesc și care ne ar apăra la nevoie, postavurile, mătăsiile, o mulțime de stoffe minunate prin fineța, trăinicia și culorile lor ; învățătura, typographya, gravura, pictura, sculptura, cărțile, hârtia, desennul, fotografia, dantelele, bronzurile și cristalurile, marmurele, oglinzele și florile, distileriile și herăriile, hygienea, musica, agricultura care hrănește cu belșug omenirea, cu unelte perfectionate de inteligență, cu grănelc ei variate până la nefinit, cu trofeele sale de snop și mănăși ; în fine toate comorile artistice pe care ni le-au transmis secolurile trecute, mai serioase, mai întunecate, mai liniștite, și care par, ca niște bătrênți fericiți, a suride și a întinde mâna artelor moderne mai puțin grave, mai vioae și mai schinteitoare : bătrênți, tineri se află bine împreună și se unesc pentru a proba în mod victorios vitalitatea poporului belgian în toate epocile.

Étă spectacolul ce oferă Expozițiunea națională, când o îmbrățișezi dintr'o singură privire, când o privești de sus. Dacă vrei să arunci o privire pe toată țara însă-și, ai vedea drumuri de fer, telegrafe, căi, canaluri, care se încrucișez în toate părțile, ducând omul, materia și ideea, asemenea cu arterele corpului în care curge un sânge pur și cald, un val de viață ; orașe poporate, adevărate stupuri în care albina lucrează zuzuind ; sate pline de țărani virtoși, lăverziți, înfloriți și veseli ca raiul, câmpii rîzătoare ca grădină și acoperite de un ocean de roade.

În mijlocul tutor acestor bunuri, cinci milioane de oameni sau mai bine de frați, merg uniți ca o armată bine organizată, având drept comandant pe Regele, drept disciplină legea, drept devisă pe stindard : Unirea e tăria, drept mobil al actelor lor, amorul patriei.

Mai presus de toate, Pacea și Libertatea, aceste două geniuri tutelare pe care în veșt le-a implorat sârmana omenire, plutesc în firmamentul nostru, umbrindu-ne cu largile lor aripi materne,

Semant de l'or, des fleurs et des épis (semănând aur florî și spicuri), cum a zis sublimul cântăreț al Franciî, Béranger.

Ëtă epopea noastră, care nu costă nici o lacrimă, nici o picătură de sânge; eată imnul nostru popular, care se aridică arzător din suflete de cetățeni, și din toate realitățile vieții, în care nu se aude nici un suspin, nici un strigăt discordant de durere, pe care nu o sperie urlămintele războiului, nici lamentațiunile unui vecin care-și plânge orașele incendiate, câmpiile devastate, copii culcați pe câmpurile măcelului.

D'ar putea toate popoarele din lume să nu mai cânte de cât asemenea imnuri, de imensă fraternitate! fericirea ar învâli omenirea de o delițioasă atmosferă și cerul ar fi gelos de pământ!

Acele națiuni care au strimte hotare și pe care rangul lor pare a le condamna a gravita ca umile satelite împrejurul națiunilor coloase și a nu fi decât triste instrumente ale ambițiunilor neumane ale acestora, aceste națiuni, suflete mari în corpurî mici, de-ar putea în fine găsi repaosul în autonomie, și stăpene pe ele in-se-și, să-și indeplinească ale lor destinuri, și să arate și ele că, pentru a fi avute și glorioase, ele n'au nevoie de a face operă de pradare și de devastățiune, că nu le trebuie de cât onestitate și muncă în libertate.

Urez mai ales tinerei și voiniciî Românie, cu Dunărea ei frumoasă, capabilă de a purta pe valurile sale toate comorile lumii, cu porturile sale pline de sgomot, cu orașele sale inteligente, cu pământul său mănos, care pentru a produce nu cere de cât grâne și raza soarelui, cu poporul său atât de bun, atât de dulce, atât de răbdător, atât de onest, și care cu toate aceste, de atâtea ori, când un adversar neleal venea să-î vateme drepturile și prin prezența lui păta sanctuarial sacru al penatelor sale, a știut să arate pe câmpurile de bătae că el se scoboară din legionariî romanî, și că sângele leilor nu s'a rēcit în vinele lui, urez, zic, acestor frumoase Români, pusă azi în numărul popoarelor independente, respectată de marele puteri, aplaudată și iubită de cele mici, să percurgă, ca soră-sea Belgia, o carieră lungă de prosperitate, și să cânte într'o zi, ca și Belgia, hosana a păcii, desfășurând într'o vastă expozițiune avuțiile și artele sale sub ochii universului nimit!

Francisc Nizet.

Tr. de *B. Florescu.*

Un grajd și șopron cu odae, de inchiriat, Str. Colții No. 55.